

Jaroslav Suk
Uppsala

HRABALS IDENTITET

Bohumil Hrabal är i många avseenden en originell författare. Inte minst därför att han under 60- och 70-talet publicerade sina verk både officiellt och inofficiellt.

När Hrabal 1963 dyker upp på den officiella scenen¹, då är det som en mogen författare, både vad gäller hans ålder (49 år) och hans författarskap. Anledningen till detta sena framträdande var delvis en rädsla från hans sida att mista sin konstnärliga (och under de svåraste tiderna inte bara konstnärliga) frihet. I en värld där kulturen används som propaganda och slagord betyder så mycket, är en sådan rädsla inte något ovanligt. Aleksandr Solženicyn beskriver i boken *Bodalsja telenok s dubom* (En kalv med eken stängades) sina egna långa funderingar kring problemet att bli eller inte bli officiellt känd som författare. Frågan om att bli känd och erkänd eller bli känd och samtidigt överkörd och förslavad tillhör inte de lättaste. Hrabal själv beskriver sin situation i berättelsen *Jeden všední přiběh* (En vardaglig historia) från 1953, ett av de verk han aldrig vågade publicera.² Efter 18 år släpper han berättelsen för cirkulering på samizdatvägar och då tillägger han i Post scriptum att denna berättelse fanns bland de manuskript han en gång gömde hos sina släktingar bakom bjälkar på

¹Då publicerades hans verk *Perlička na dně* (PärLAN på botten), Československý spisovatel, Praha 1963.

²Berättelsen publicerades i *Listy*, den tjeckoslovakiska socialistiska oppositionens tidskrift, nr 2, år 1984, s. 6.

vinden och i källaren. Här hittar vi också en av de bekännelser som man bara kan läsa i hans icke-officiellt skrivna verk:

"...A cestou domů jsem zase začal myslet na TO. Už jsem všechno uklidil, spálil. Kdyby přišli, tak bych, co bych? Šel bych s nimi, musel bych s nimi jít, pak dlouhá vyšetřovací vazba, žádná procházka, žádné slunce. Pak soud, kriminál, kolik? Dva, tři? Pět, deset let? A práce v dolech, lomech, ve fabrikách těžkého průmyslu? Koneckonců musím s tím počítat, i když se považuji za občana tohoto státu a nic proti němu nemám. Jen ta svoboda projevu, jen to psaní, jen to myšlení, jen to hovoření s přáteli. Vždyt by mi museli něco vyoperovat z mozku, abych nemohl takhle myslet, milovat či nenávidět. Ne, nemohu je milovat, i když to co je císařovo dávám jim, a to co je moje dávám jsem a budu dávat sobě, bohu, člověku. Ale to oni právě nechtějí, oni chtějí, abych dával všechno, všechny své myšlenky, tajnosti zevnitřní, všechno, vše, i to lidské, boží aby patřilo císaři. A přece, co můj život? Už vícekrát tady nebudu a přece já chci žít, prožít svůj život i když v rámci příkazů a zákazů, život za který nikdo není odpověden, jen já. A moje zklamání a moje radosti musí být bez císaře, tomu přeci stačí osm hodin těžké práce, úrazy, smrt a účast na povinných mších navíc. Nemohu je milovat, nemohu s nimi jít, i když nechci škodit, nemám je rád, mé myšlení mi to zakázalo, tak jako dýchám tento vzduch, zrovna tak potřebuji myslet a říci své myšlení a nemohu takto po svém si myslet a žít, umřel bych jako nedostatkem vzduchu..."

(...Och på vägen hem började jag tänka på DET igen. Jag hade redan städat undan allt. Om de kom, så skulle jag, vad skulle jag? Jag skulle följa med dem, jag skulle bli tvungen att följa med dem, sedan lång tid i rannsakningshäkte, ingen promenad, ingen sol. Sedan dom, fängelse, hur länge? Två, tre? Fem, tio år? Och arbete i gruvor, stenbrott, i den tunga industrins fabriker? Sist och slut måste jag räkna med det, även om jag betraktar mig som medborgare i den här staten och inte har något emot den. Det är bara det där med friheten att yttra sig, att skriva, att tänka, att prata med vännerna. De skulle bli tvungna att operera bort något ur hjärnan på mig, för att jag inte skulle tänka, älska eller hata på det sättet. Nej, jag kan inte älska dem, även om jag ger dem som är kejsarens och har givit och kommer att ge mig själv, gud, människan det som är mitt. Men det är just vad de inte vill, de vill att jag ska ge dem allt, alla mina tankar, innersta hemligheter, allt, allt-

samman, även det mänskliga, gudomliga, att det ska tillhöra kejsaren. Och ändå, vad är mitt liv? Jag kommer inte att finnas här mer än en gång och jag vill ju leva, leva mitt liv även inom gränserna för påbud och förbud, ett liv som ingen har rätt till, utom jag, ett liv som ingen har ansvar för, bara jag. Och mina besvikelser och mina glädjeämnen måste få vara utan kejsare, för honom är det väl nog med åtta timmars tungt arbete, olycksfall, död och dessutom deltagande i obligatoriska mässor. Jag kan inte älska dem, jag kan inte följa med dem, även om jag inte vill skada dem, tycker jag inte om dem, mitt tänkande har förbjudit mig det, likaväl som jag andas den här luften, precis likaväl behöver jag tänka och säga vad jag tänker och kan jag inte tänka och leva på mitt sätt, skulle jag dö av syrebrist..."

Hrabal skriver här om sina förhoppningar, att den tid av rädsla är borta, "då jag skrev dessa texter, texter från krigstiden och sedan från processernas tid som fick blodet att stelna i ådrorna. Jag tror att när en gång dessa texter hamnar hos en kritiker som skall skriva mitt porträtt, så kan de förvisso bidra till beskrivningen även för den som kommer att skriva en historia om det s.k. femtiotalet."

Som en sådan porträttskrivare får jag nämna att Hrabal umgicks med många nonkonformistiska konstnärer med vänsterradikala åsikter.³ Hrabal själv har stått mycket nära det arbetande folket och har alltid haft en stor förståelse för den sociala rättvisan men ideologisk fraseologi har varit honom främmande.

³Man kan nämna till exempel Hrabals nära vän Egon Bondy (Zbyněk Fišer), Vladimír Boudník, Zbyněk Sekal och andra vänner som tillhörde Jiří Kolářs grupp. Som intressant källa kan här tjäna gruppens Manifest som gavs ut under titeln *Doslov aneb abdikace* (Slutord eller abdikation) som ett tillägg till Hrabals bok *Něžný barbar* (Den ömsinte barbaren) (och som jag har i mitt bibliotek). Hrabals biografi behandlas kortfattat också av Václav Černý, *Paměti* (Memoarer), IV, Sixty-Eight Publishers, Corp., Toronto, 1983, s 561.

Sextiotalets liberalisering erbjöd vissa möjligheter för ett fritt kulturskapande. Hrabal började då publicera vissa av sina texter. Dessa utvalda texter behövde dock ändå bearbetas för att passera censurens ögon; och Hrabal kan arbeta mycket skickligt med sin text. Vi vet att en del förändringar i texterna beror på författarens självcensur. Vi vet också att andra beror på censuren och hemliga polisen. Man kan dock bara gissa hur stor del i bearbetningarna författaren själv har och precis på vilket sätt man kom fram till den slutliga versionen.⁴ Vi kan emellertid jämföra resultaten.

En av de mest betydelsefulla tjeckiska litteraturkritikerna, Jan Lopatka, som idag tillhör ett kollektiv av talesmän inom medborgarrörelsen Charta 77, skriver 1967:

Samma problem som vi ofta möter hos den samtida litterära produktionen, ser vi också hos Hrabal. En jämförelse av Hrabals olika texter är inte något vanligt textanalytiskt problem, utan en del av en seriös problematik kring nutida litterärt tänkande.

Det finns texter som aldrig publicerats. Det är bara författarens vänner som känner till dem. Vänner till dessa vänner och några av bokförlagens anställda. Dessa texter tillhör författarens grundläggande verk. De är orsaken att man förhandlat med honom som författare. De står som förebild till det som offentligheten känner av författarens verk. Det offentligheten känner till är ofta bara någon sorts litterärt acceptabel information om de ursprungliga texterna. [...]

⁴En intressant beskrivning av censurens olika arbetsmetoder under 60-talet återfinns i Josef Škvoreckýs roman *Lviče* (Lejonungen), Sixty-Eight Publishers, Corp., Toronto 1974.

Man kan räkna med tre typer av texter:

- Halvprimitiva som behöver bearbetning i varje avseende; de motsvarar bäst den upplyste beskyddarens sätt att se på litteraturen. [...]

- Tillräckligt uttrycksfulla och därför från den homogena produktionen urskiljbara texter som idag (1967 - anm. J. S.) tillerkänns rättighet att publiceras. De kallas för experiment. Dessa experiment behöver dock tänkas igenom tillsammans med författaren. Verken får inte tolkas som sociala allegorier (detta kan hända med vilken abstrakt text som helst idag). Texterna behöver snyggas till litet grand, göras mera seriösa för att inte bara bli en lek med ord eller oförskämda provokationer utan "seriösa byggnader", som man brukar säga, eventuellt för att skapa engagerade experiment. Man ställer, tror jag, övermänskliga krav på författaren. Ur medborgerlig synpunkt måste man förstå att här handlar det om sk eftergifter. [...]

- Den tredje kategorin är verk som uppfyller dessa krav redan när de skapas. [...]

Så kan man enligt min mening belysa en kosmografisk gåta i vår litterära nutid: uppkomsten av en marsiansk litteratur i Europas centrum."⁵

Lopatkas exempel börjar med Hrabals tidiga verk *Jarmilka*. *Dokument* (Jarmilka. Ett dokument) skrivet 1952. En liknande text hittar vi i samlingen *Pábitelé* (Livkonstnärerna) från 1964. Jämförelsen visas i exemplet A. Det syns att texten är

⁵ Jan Lopatkas text lästes i en förkortad form i Prags teater *Reduta* den 2 maj 1967. Denna text är hämtad från Lopatkas samizdatbok *Předpoklady tvorby* (Förutsättningar för skapandet), Praha 1978, med förord av Václav Havel, och heter *Nebývalé textologické problémy* (Ovanliga textanalytiska problem).

noggrant bearbetad. Några förändringar kan man betrakta som en vanlig bearbetning, polering. Andra förändringar uppvisar en annan ortografi (den officiella är mera traditionell). Den ursprungliga stilistiska nivån ligger betydligt lägre. Hrabals talflöde är sönderhackat, erotiken så mycket som möjligt utradrad. Det enda politiska motivet som kastar ett ironiskt ljus över hela historien (politiska fraser som används i erotisk betydelse) försvinner. (För en bättre översikt försöker jag samordna den ursprungliga texten med den bearbetade så att förändringar, luckor och tillägg bättre syns; texterna står i två kolumner bredvid varandra.)

På liknande sätt hittar Lopatka sådana små "justeringar" (de större ser man ju inte vid jämförelser av mindre textdelar) av publicerade texter som utgick från samizdatmanuskript som *Krásná Poldi* (Vackra Poldi), *Bambino di Praga*, *Inzerát na dům, ve kterém už nechci bydlet* (Annons om huset där jag inte längre vill bo) och *Ostře sledované vlaky* (Strängt bevakade tåg, filmen *Låt tågen gå*). Han nämner särskilt följande drag i textförändringarna hos Hrabal:

1. Från essentiella texter med en mångfald av bilder, motiv, idéer till mindre innehållsrika, fattigare texter.
2. Från hasarden och experimentet till försiktigheten eller banaliteten.
3. Från förankringen i talspråket till litterär drivenhet.
4. Från den realistiska beskrivningen av verkligheten (och ofta civilkurage) till dess frånvaro. (Det är märkvärdigt att detta krävs av den socialistiska realismens pådrivare. Sexuella scener ses enbart ur pornografisk synvinkel.)
5. Den "uppsnyggade" texten är bara en av flera möjliga tolkningar av originalet, ofta den mest olyckliga.

Hrabal tystades i den officiella världen i slutet av 60-talet. År 1968 gavs verket *Morytáty a legendy* (Moritater

/Schillingtryck/ och legender) ut, det var för åtta år framåt hans sista officiella uppträdande som författare, om vi inte räknar *Domáci úkoly* (Hemläxorna) som till största delen beslagtogs⁶ och *Poupata* (Knoppar), som beslagtogs och nästan helt förstördes⁷. Båda verken trycktes 1970.

Samma år gavs hans första bok ut i samizdat, *Postřižiny* (När seklet var kort)⁸. Från och med 1973 publicerade sig Hrabal i Edice Petlice, ett samizdatförlag under ledning av Ludvík Vaculík⁹, och där introducerades utöver *Postřižiny* också hans verkligt stora litterära verk: *Něžný barbar* (Den ömme barbaren), *Obsluhoval jsem anglického krále* (Jag har betjänat kungen av England) och framför allt *Městečko, ve kterém se zastavil čas* (Staden där tiden stannade) och *Příliš hlučná*

⁶Boken var en kort tid tillgänglig i bokhandeln men beslagtogs. Man gav sedan ut flera utgåvor av samma bok i samizdat för att åtminstone delvis ersätta denna förlust. Mitt exemplar av *Domáci úkoly* är från samizdatförlaget Krtek a datel (Mullvaden och hackspetten), Praha 1980, redaktionsanmärkningen anger att originalet var från 1969.

⁷Ett av de räddade exemplaren finns i mitt bibliotek; boken består av följande delar: *Etudy* (Etyder), *Sliční střelci* (Sköna skyttar), *Zápisník snů* (Anteckningsbok för drömmar), *Slavná Wantochova legenda* (Wantochs berömda legend), *Setkání a návštěvy* (Möten och besök), *Bambino di Praga*, *Krásná Poldi* (Vackra Poldi), *Amor a Psyché* (Amor och Psyke) och *Majitelka hutí* (Järnverksägarinnan). (Mladá fronta, Praha 1970.) I sista delen återfinns samma text av Jarmilka (se exemplet A), den är med några få undantag trogen originalet, passagen om Stalin är dock utelämnad även här.

⁸Mitt exemplar av samizdatutgåvan av *Postřižiny* är från 1970. Boken innehåller följande berättelser: *Drůžička* (Bröllopstärnan), *Postřižiny*, *Na prahu věčnosti* (På tröskeln till evigheten), *Variace na téma jedné slečny* (Variation på en frökens tema) och *Rukověť pábitelského učně* (Handbok för en livslärlunge).

⁹Ludvík Vaculík beskriver förlagets levnad i boken *Český snář* (En tjeckisk drömbok), Sixty-Eight Publishers, Corp., Toronto 1983.

samota (Den alltför högljudda ensamheten).¹⁰ Författaren utvecklades då från en originell, ofta bisarr skapare med texter som skiftade mellan ömsint humor och grymheter till en verkligt stor författare, som med otrolig kraft beskriver viktiga samhällseliga problem och människan under maktens press. De förbjudna författarna som träffas nästan dagligen på kafé Slaviva i Prag, "valde" honom 1975 informellt till "den tjeckiska poesins furste".

I januari 1975 sänkte sig Hrabal till en intervju med den tjeckiska kulturens bödel Jan Kliment. Tack vare en svag och naturligtvis oövertygande (men för makthavarna tillräcklig) självkritik tilläts han publicera sig.¹¹ Nu är det igen boken *Postřiziny*, eller rättare sagt en del av den, som dyker upp som första verk på ett officiellt förlag. Den publicerade texten uppvisar smärre oskyldiga förändringar som tål en jämförelse med 60-talets censur. Andra delar av boken, t ex en berättelse om anklagelserna från en oupphörligt gråtande gammal kvinna (*Na prahu věčnosti - På tröskeln till evigheten*), är dock helt försvunnen från den officiella utgåvan.

Samtidigt med Hrabals samizdatböcker publicerades från 1976 alltså även hans officiella böcker. De nya officiellt publicerade texterna är dock omvandlingar av de gamla. Förändringarna blir större och djupare ju mera man närmar sig nuti-

¹⁰ *Průliš hlučná samota* var den sista boken som gavs ut i denna serie. Mitt exemplar är från juli 1976.

¹¹ Hrabal intervjuades av Kliment i tidskriften *Tvorba* den 8 januari 1975, se också *Svědectví* nr 49/1975, s. 105-125. Offentligheten reagerade på många olika sätt: från en resignerad förståelse till ovanligt starka protester hos den s k kulturella undergrounden. (Milan Knížák och Ivan Jirous organiserade en happening där man brände Hrabals böcker.) Se t ex Karel Kyncl, "Post scriptum 2" i *Listy* nr 2/1984, s. 10.

den. Även den litterära kvalitén sjunker. Jag kan inte hitta någon annan förklaring än att Hrabals väktare och handledare ökade pressen på författaren som trots sin lydighet förblir den främste och mest omtyckte författaren bland de "tillåtna".

Exempel B visar hur stora luckor plötsligt uppstår i den förvanskade texten. Vissa samhällsföreteelser som är tabubelagda bara försvinner. Den senare censurerade boken *Přelíš hlučná samota* realiserades delvis i verket *Kluby poezie* (Poetiklubbarna). Här är det inte mera fråga om att "samlag" blir "samtal". Det är inte bara Stalins namn som utelämnas. Själva huvudtanken försvinner och det enligt mig bästa verket som utkommit i Böhmen efter andra världskriget, med en raffinerad handling, upptrappning, upprepat motiv, inre logik, betydelsefulla bilder blir enbart osammanhängande och ofta helt meningslöst babbel.

Detta ser man tydligt också i exemplet C. Om man inte får nämna större filosofiska funderingar vid deras rätta namn, erhåller man blott vaga truismer. *Přelíš hlučná samota*, en stark protest mot censuren och kulturförstörelsen, blir i *Kluby poezie* en märkvärdigt färgstark banalitet.

Sista exemplet (D) är ett utdrag ur en nyckelscen i *Městečko, ve kterém se zastavil čas*. Romanens andra del omvandlas i det officiellt utgivna verket *Harlekýnovy milióny* (Harlekíns miljoner). Den avgörande händelsen kläs här i en ny ideologisk mantel och får en helt motsatt slut. Man förändrar inte bara några fragment utan hela tanken bakom verket. Huvudtanken försvinner alltså inte, den omvandlas till sin motsats.

Det är dock bara i det ursprungliga verket, *Městečko, ve kterém se zastavil čas*, som vi kan hitta en verklig bekännelse av Bohumil Hrabal. På flera sidor räknar författaren med sorg upp all verksamhet, alla traditioner, allt liv som försvann från hans lilla stad Nymburk efter den s k revolutionen.

Verkliga bekännelser, stora författardåd och hänförande betydelsefulla texter hittar man bara i de inofficiellt cirkulerande verken eller i böcker som publicerats i utlandet. Hrabals båda textarter står till förfogande inte bara för läsare och litteraturkritiker utan är också mycket lämpade för forskning om censuren i Tjeckoslovakien under 60-, 70- och 80-talet.¹²

En stor författare och en svag människa, Bohumil Hrabal, står här som ett tragiskt exempel som illustrerar Ljubimovs funderingar kring konstnärens möjligheter att arbeta under ett starkt tryck.¹³ Lönar det sig att underkasta sig censuren och på det sättet få ett större antal läsare? Jurij Ljubimov besvarar frågan negativt, Václav Havel positivt.¹⁴ Jag vågar inte uttala mig i denna fråga. Och detta trots att jag vet hur stora skador varje eftergivenhet orsakar i vår situation. Det är ju bra att känna till existensen av en författare vid namn Bohumil Hrabal. Då kan man till slut också börja intressera sig för alla hans texter, även de svårtillgängliga.

Det finns ju författare som är "namnlösa" och håller på att raderas ut ur allas minne.

¹²En viktig del i denna forskning har Helena Kosková. Se hennes artikel "Hrabalovo dilema" (Hrabals dilemma) i *Svědectví* nr 72, 1984, s. 777.

¹³Jurij Ljubimov talade om sina åsikter i detta avseende i t.ex. en intervju som svensk TV visade på våren 1985. Se också *Kontinent* nr 44, s. 411, "Naša anketa. Interv'ju s Juriem Petrovičem Ljubimovym" (Vår enkät. Intervju med Jurij Petrovič Ljubimov).

¹⁴Václav Havel, "Šest poznámek o kultuře" (Sex anmärkningar om kulturen) i *Listy* nr 5, 1984, s. 1.

EXEMPEL

Exemplen som visas här för att jämföra Hrabals originaltexter med de censurerade texterna är hämtade från följande böcker:

Exempel A: *Jarmilka. Dokument*, Lopatkas citat, se not 5;

Pábitelé, Mladá fronta, Praha 1964, s. 8 (andra utökade utgåvan);

Exempel B och C: *Přiliš hlučná samota (text)*, Praha juli 1976, s. 14 och 22;

Kluby poezie, Mladá fronta, Praha 1981, s. 40 och 49;

Exempel D: *Městečko, ve kterém se zastavil čas*, Innsbruck, 1978, s. 103;

Harlekýnovy milióny, Československý spisovatel, Praha 1982, s. 73.

För exemplens översättning, för översättning av utdraget av berättelsen "Jeden všední příběh" och för konsultationer gällande svenska språket tackar jag Mats Larsson.

Exempel A

Jarmilka	Pábitelé
...Tak se Jarmilka rozčiluje, ale to už vcházíme dovnitř, kde ji vítají: Ale, Jarmilko, ty seš dneska obzvlášť pěkně nasypaná! Polkla si cylindr nebo tvrdák? a Jarmilka si zakládá ruce a křičí: Jděte pacholci! Jděte! Každej ze sebe dělá že je svobodnej svobodnej, a když mu dobrák ženská podrží, pohovoří, tak se pak na ni vyserete a ještě posíláte domů anonymní dopisy, že sa tady kurvím se ženatejma chlapama...	...Zlobí se, ale to už vcházíme do jídelny, kde chlapci Jarmilku vítají: "Ty holka, ty ale seš už pěkně nasypaná. To jsi polkla tvrdák?" Ale Jarmilka se nedá: "jen jděte, pacholci jděte! Každej ze sebe dělá, že je a když s ním ženská trochu tak jí uděláte vostudu a navíc posíláte domů anonymní dopisy, že leze za ženatejma chlapama!"

Jarmilka křičí, ale usmívá se,
zná je...

sahají jí na život
a ona jak uhýbá, rozlívá polévku.
Hrozí jí sběračkou: "No tak,
že ti dám na držku facku!..."
Tak zpovzdálí sledují Jarmilku
a srovnávám jí se všemi ženami
co jsem znal...
a na Jarmilku hledím s obdivem...
na tu naši Jarmilku hledím a vidím,
jak je statečná... sám Stalin pro ni
asi napsal větu visící mu pod vousi-
sky:

Dobří pracovníci jsou jen ti, kteří
se nelekají obtíží... A Jarmilka se
opravdu obtíží neleká, je překonává,
s nimi zápasí...

Jím polívku co nejpomaleji,
až jsem s Jarmilkou sám...

ÖVERSÄTTNING

Jarmilka

...Jarmilka blev minsann arg,
men då var vi redan på väg in.

där dom hälsade henne:
Men Jarmilka, det var väldigt
vad du var svullen idag!
Är det en hög hatt eller ett plommon-
stop du har svalt?
och Jarmilka lägger armarna i kors
och skriker:
Gå på era lymlar! Gå på!
Alla låtsas som om dom e ogifta,
och när ett stackars fruntimmer
legat me nån,
då skiter ni i henne och
skickar till på köpet hem anonyma
brev, att jag knullar med
gifta karlar här...
Jarmilka skriker, men med ett leende,
hon känner dem...

De klappar henne på magen

Jarmilka křičí, ale usmívá se,
dokonce je potěšena. Zná je a oni
zase znají jí.

Chlapi jí hladí po ramenou,
a ona jak uhýbá rozlívá polívku.
Hrozí sběračkou: "No tak!
Že ti dám na držku!"
A já zpovzdálí koukám na Jarmilku,
srovnávám jí se všemi ženami,
které jsem kdy znal,
a nemohu se vynadívát.

Jím pomalu polévku, mám čas
a jsem s ní zase sám...

Livskonstnärerna

...Hon blev arg,
men då var vi redan på väg in i mat-
salen.

där grabbarna hälsade Jarmilka:
"Flicka lilla, så svullen
du är då.

Har du svalt ett plommonstop?"
men Jarmilka ger sig inte:

"Bara gå på, era lymlar, gå på!
Alla låtsas som dom e ogifta,
och när ett fruntimmer pratat lite
me nån,
då gör ni henne till åtlöje och
skickar dessutom hem anonyma brev,
att jag springer efter
gifta karlar!"
Jarmilka skriker, men med ett leende,
sist och slut är hon tillfreds. Hon
känner dem och de känner henne också.
Karlarna stryker henne på axeln.

och när hon viker undan spiller hon ut soppa.

Hon hotar dem med sopspleven: Akta dej, så du inte får en smäll på käften!...

På håll sitter jag och iakttar Jarmilka och jämför henne med alla kvinnor som jag har känt...

och jag tittar på Jarmilka med beundran...

jag tittar på vår Jarmilka och ser hur ståtlig hon är... det var nog för henne

själve Stalin skrev meningen som hängde i hans mustascher:

Goda arbetare är endast de som inte är rädda för svårigheter... Och Jarmilka är verkligen inte rädd för svårigheter, hon övervinner dem, kämpar med dem...

Jag äter soppan så långsamt som möjligt, tills jag blir ensam med henne...

Exempel B

Příliš hlučná samota

Nejraději jsem chodil za klukama do sklepa s ústředním topením.

kde byli práci přivázáni jako psi u boudy universitně vzdělaní lidé, kteří při své práci psali historii svého věku, takové sociologické průzkumy, tady ve sklepe jsem se dozvěděl, jak čtvrtý stav se vylidnil, jak dělníci zespoda šli do nadstavby a zase universitně vzdělaní pracují jako dělníci.

Nejraději jsem se ale kamarádil s kanálpucrama, dva akademici tam pracovali

a při tom psali knihu o kloakách a kanálech...

och när hon viker undan spiller hon soppa.

Hon hotar med sopspleven: "Akta dej så du inte får på käften!"

Och på håll sitter jag och tittar på Jarmilka och jämför henne med alla kvinnor, som jag någon gång har känt och jag kan inte se mig mätt på hem

Jag äter soppan långsamt, jag har t och jag blir ensam med henne igen..

Kluby poezie

Nejraději jsem chodil za klukama do sklepa s ústředním topením, do skladů, velkoobchodů, kde pracovali dělníci tak jako já,

jen ve světle žárovek.

Ale vůbec nejraději jsem se kamarádil s kanálpucrama, dělníci tam měli práci ve sklepeních tak jako já, dokonce psali knihu o kloakách a kanálech...

ÖVERSÄTTNING

Den alltför högljudda tystnaden

Helst gick jag till grabbarna
i källarna med centralvärme.

där universitetsutbildade människor
var bundna av arbetet som hundar vid
sina kojor.

de skrev sin tids historia
under sitt arbete,
sådana där sociologiska undersökningar,
här i källaren fick jag veta,
hur det fjärde ståndet blivit avfolkat,
hur arbetarna nerifrån gått till över-
byggnaden och de universitetsutbildade
arbetar som jobbare.

Men mina allra bästa vänner
var kloakrengörarna
det var två akademiker som arbetade
där

och under tiden skrev de en bok
om kloaker och avloppsledningar...

Poesiklubbarna

Helst gick jag till grabbarna
i källarna med centralvärme,
i magasinen, partilagren,
där det jobbade likadana arbetare som
jag.

bara i ljuset från glödlampor.

Men de allra bästa bland mina vänner
var kloakrengörarna,
det var arbetare som jobbade
där i källarvalven precis som jag.
de skrev till och med en bok
om kloaker och avloppsledningar...

EXEMPEL C

Přiliš hlučná samota

A když jsem pil čtvrtý džbán piva,
zjevil se mi vedle mého presu
líbezný mladík a já jsem hned poznal,
že to není nikdo jiný než Ježíš.

A vedle něj pak stál stařec
s pomačkaným obličejem a já jsem
hned shledal, že to nemůže být
nikdo jiný než Lao c'...

Tak jsem se nedivil, když dneska
mi přišli do sklepa dva muži,
které jsem měl rád,

a jak tak stáli vedle sebe,
poprvé jsem si uvědomil,
že je hrozně důležité
k poznání jejich myšlení,
jak je který stár.

Kluby poezie

A když jsem pil čtvrtý džbán piva
zjevil se mi vedle mého presu
líbezný mladík.

A vedle něj stál stařec
s pomačkaným obličejem...

Tak jsem se nedivil, když dneska
mi přišli do sklepa dva muži,
které jsem četl tak,
že jsem je uměl zpaměti.
a jak stáli vedle sebe,
poprvé jsem si uvědomil,
že nejdůležitější
k jejich poznání
je uvědomit si, jak je který stár.
kolik je komu let.

A zatímco mouchy zvedaly
své šílené tance a bzukot
a já jsem měl od vlhké krve
promáčenou pracovní blůzu,
tiskl jsem střídavě červený a zelený
knoflík a viděl jsem,
jak Ježíš jde neustále do kopce,
zatímco Lao c' už stojí na vrcholku,
viděl jsem rozhorleného muže,
který chce změnit svět,
zatímco starý pán
se rezignovaně rozhlížel
a návratem k počátku si podšíval
svoji věčnost. Viděl jsem, jak Ježíš
zaklíná modlitbou skutečnost, která
směřuje k zázraku, zatímco Lao c'
Velkou Cestou sleduje zákony přírodní
a jedině tak dospívá k učené nevědo-
mosti.
A nakládal jsem plnými krvavými
náručemi...

ÖVERSÄTTNING

Den alltför högljudda tystnaden

Och när jag drack ut det fjärde
stopet öl
uppenbarade det sig en ljuv unglings
vid sidan om min press och jag såg
genast
att det inte var någon annan än Jesus.
Och vid sidan om honom stod det en
gubbe
med skrynkligt ansikte och jag
förstod genast
att det inte kunde vara
någon annan än Lao-tse...
Så jag blev inte förvånad när det
idag till min källare kom två män,
som jag tycker om.

och när de stod där bredvid varandra,
insåg jag för första gången,
att det var fruktansvärt viktigt
för att förstå deras tänkande
hur gamla de var.

A zatímco mouchy zvedaly
své choromyslné tance a bzukot
a já jsem měl od vlhké krve
promáčenou pracovní blůzu
a tiskl jsem střídavě červený a zel
knoflík, viděl jsem,
jak mladík jde neustále do kopce,
zatímco stařec už stojí na vrcholu

a zklamaně se rozhlíží.

A nakládal jsem plnými krvavými
náručemi...

Poesiklubbarna

Och när jag drack det fjärde stopet
uppenbarade det sig en ljuv unglings
vid sidan om min press.

Och vid sidan om honom stod det en
gubbe
med skrynkligt ansikte...

Så jag blev inte förvånad när det
idag till min källare kom två män,
som jag har läst
så att jag kan dem utantill,
och när de stod bredvid varandra,
insåg jag för första gången,
att det viktigaste
för att förstå dem
var att inse hur gamla de var,
vilken ålder de besatt.

Och under tiden som flugorna höll
igång
sin gaina dans och sitt surrande
och min arbets skjorta var genomdränkt
av det våta blodet,
tryckte jag växelvis på den röda och
på den gröna knappen och jag såg
hur Jesus alltfjämt steg mot höjden

medan Lao-tse redan stod på toppen,
jag såg den vredgade mannen
som ville förändra världen,
medan den gamle mannen
resignerat såg sig omkring
och säkrade sin evighet med åter-
vändandet
till begynnelsen. Jag såg hur Jesus
med en bön besvor verkligheten som
hade undret som mål. medan Lao-tse
följde naturens lagar på Stora Vägen
och endast på så sätt uppnådde
den lärda okunskapen.
Och jag lastade den blodiga famnen
full...

EXEMPEL D

Městečko, ve kterém...

...Když si tatínek odvezl poslední
krabici
s pery a kalendářičky a notýsky,
otevřel skříňku a vzal dvě bachraté
lampy,

ty lampy, v jejichž svítu psával
před léty
a které byly připraveny.

kdyby elektrika vypnula,
bachraté lampy se zelenými stínítky,
a když je odnášel, pravil dělnický
ředitel:

"Ty lampy
jsou ale v inventáři pivovaru.

Och under tiden som flugorna höll
igång
sin vansinnesdans och sitt surrande
och min arbets skjorta var genomdränkt
av det våta blodet
och jag tryckte växelvis på den röda
och på den gröna knappen, jag såg
hur ynglingen alltfjämt steg mot
höjden,
medan gubben redan stod på toppen

och besviket såg sig omkring.

Och jag lastade den blodiga famnen
full...

Harlekýnovy milióny

...A když se vrátil pro poslední své
věci,

vzal si ze skříně i ty dvě bachraté
lampy
na petrolej s kulatým knotem,
ty lampy, které když svítily, tak
bzučely
a vydávaly takové teplo na písčící
ruce.

tak dělnický ředitel pravil:

Ty lampy ale nejsou vaše,
ty jsou v inventáři pivovaru,
který jsme se vším všudy přijali
do vlastnictví my...

a vzal je tatínkovi z rukou.

"Já si je koupím,"
řekl tiše tatínek.

Ale dělnický ředitel vrtěl hlavou
a řekl cize:

"Nahrabal jste si dost,
postavil jste si vilu..."

A když tatínek vyšel z kanceláře,
dělnický ředitel na to čekal
a obě lampy i se zelenými svítidly
vyhodil oknem na hromadu harampádí
a šrotu a zelená stínítka a cylindry
se roztříštily a tatínek
se chytil za hlavu a křuplo mu v ní,
jakoby se mu roztříštil mozek.
"Začíná nová epocha i tady."

ÖVERSÄTTNING

Den lilla staden där tiden stannade
...När pappa hade burit ut den sista
lådan
med pennor och små almanackor och
anteckningsblock,
öppnade han det lilla skåpet och tog
de
bukiga lamporna,
lamporna i vars sken han brukat
skriva
för många år sedan och som stod

Píchnul si do prsou
a Francín se začervenál a pravil
...Já ty lampy koupím,
ty lampy jsou svědkové mých starých
zlatých časů, kdy jsem byl šťasten..
Ale ředitel trval...

Ty lampy jsou naše,
nahrabal jste si v pivovaře dost,
postavil jste si vilku,
zatímco my jsme žili z žebračenek.
Jen si vzpomeňte na šalandu tady u
v pivovaře, na Pepína, váš vlasí
bratr,
jak tam měl kavalec vedle slaďáka
Máry,
na naše děti v deputátních dírách,
kde v zimě zamrzala voda v kamenci
na plotně, jen si vzpomeňte, jak jsi
byl
pln starostí, abyste nenarazil, počť
abyste si nikoho ve správní radě
nerozhněval...

ale koneckonců, co myslíte, soudruzi
Budeme velkorysí,
tak si ty lampy vezměte jako pamětní
pro vás zlatých časů...

Harlekíns miljoner

...Och när han kom tillbaka för att
hämta sina sista saker,

tog han också de två bukiga fotogen-
lamporna
med ringvekar ur skåpet,
lamporna som när de brann surrade så
och avgav en sådan värme på de skri-

färdiga,
om elektriciteten försvann,
de bukiga lamporna med gröna skärmar,
och när han bar ut dem, sade
arbetardirektören:

"Dom där lamporna
tillhör ju bryggeriets inventarier

och tog dem ur pappas händer.

"Jag köper dom",
sade pappa tyst.

Men arbetardirektören skakade på
huvudet och sade främmande:

"Ni har roffat åt er tillräckligt,

ni har byggt er en villa..."

Och när pappa gick ut ur kontoret,
passade arbetardirektören på

och kastade ut båda lamporna
med sina gröna skärmar genom fönstret
ner på en hög med bråte och skrot
och de gröna skärmarna och cylindrarna
gick i bitar och pappa
tog sig åt huvudet och det klack till
i det,

som om hjärnan gick i bitar på honom.

"Det börjar en ny epok här också",

[...]

vande händerna,

då sade arbetardirektören:

Dom där lamporna är ju inte era,
dom tillhör bryggeriets inventarier,
som vi har tagit i vår besittning
med rubb och stubb...

Det stack till i bröstet på honom
och Francin rodnade och sade

...Jag köper dom där lamporna,
dom där lamporna har varit mina
vittnen

på den gamla goda tiden när jag
var lycklig...

Men direktören gav inte med sig...

Dom där lamporna är våra,
ni har roffat åt er tillräckligt i
bryggeriet,

ni har byggt er en villa,
medan vi fick tigga oss fram.
Tänk bara på arbetarnas våning här hos
oss

i bryggeriet, på Pepin, er egen bror,
hur han där hade sin brits bredvid
mältaren Mára,

på våra barn i bryggerikyffena,
där vattnet under vintern frös i
vattenbehållaren

på spisen, tänka bara på hur ängslig
ni var

för att stöta er med nån, för att
hela tiden göra nån i styrelsen
förargad...

men sist och slut, vad tycker ni,
kamrater?

Vi ska vara storsinta,
så ta ni dom där lamporna som minnen
från er gamla goda tid...

РЕЗЮМЕ

Чешский писатель Богумил Грабал всесторонне оригинален. Это касается не только его мастерства, но и того, что его произведения выходят в 60-е и 70-е годы почти параллельно в самиздате и в государственных издательствах. Поэтому становится возможным сравнить исходные и подцензурные варианты его текстов. Только в неофициальных изданиях Грабал открывает свое личное кредо, где он исповедуется в своей несогласии с изменениями, которые произошли после войны, и с результатами этих изменений. Он подвергает особо строгой критике вторжение властей в личную сферу, подавление общественной деятельности, уничтожение культуры. Писатель сам тесно связан с рабочим народом и даже с идеалом социальной справедливости, и в его произведениях выражена не ненависть, а скорее скорбь. Он долго не решается выступить публично, только с началом либерализации в 1963 году, когда ему было 49 лет, он печатает свою первую книгу. Литературный критик Ян Лопатка исследовал уже в 1967 году параллельные тексты Грабала и замечает искажения исходных текстов цензурой. После оккупации Чехословакии в 1968 году Грабал может печататься только в самиздате или на Западе, и тогда выходят лучшие его произведения. Но в 1975 году он вынужден покаяться перед властями и тогда обрабатывает свои тексты для официальных изданий. Примеры А – D показывают, как с течением времени, и, надо ожидать, с ростом давления органов власти на автора, отклонения от исходных текстов становятся все важнее. Возможность сравнения этих разных вариантов текстов Грабала предоставлена не только читателям и критикам, но и всем, кто интересуется работой и замыслами цензуры Чехословакии 60-х, 70-х и 80-х годов.